

UČITELJSKI T O V A R Š A.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr. nov. dn.

Tečaj III.

V Ljubljani 1. julija 1863.

List 13.

Ź V A B I L O

na naročbo „UČIT. TOVARŠA“ za družega pol leta 1863.

Z mescem julijem nastopi naš „Tovarš“ drugo polovico III. tečaja. Vse njegove blage podpornike zopet lepo prosimo, da bi ga tudi v drugi polovici t. l. blagovoljno podpirali z obilno naročnino in z dopisi. Tiste g. g. naročnike, ki so imeli naš list le do konec tega mesca naročen, pa prijazno prosimo, da bi se zdaj zopet oglasili in naročnino doplačali. Novim naročnikom še lahko damo vse dosedanje liste. Naročnina se ne bo spremenila, akoravno smo si napravili notni tisk, ter je za celo leto 2 gold. 50 kr., — za pol leta pa 1 gold. 30 kr.

Fredništvo in založništvo.

Šola in starši.

Prebravši uni dan verli sostavek v „Zagrebskih Novinah“ pod tem naslovom, usedem se koj, da ga prestavim v slovensko besedo, ter ga našemu milemu „Tovaršu“ pošljem, naj bi ga tudi on svojim bravcem priobčil.

„V starem in najnovejem veku so šole kot glavna podlaga izobraženja, duševnega in materialnega blagostanja narodovega, brez katerega propadli so že narodi in posamezni ljudje.

Kakor nas povestnica uči, napredovali so v vseh vekih in

v vseh krajih le tisti narodi, kateri so, spoznavši popolnoma svoj namen, skerbeli, da z veljavnim podučevanjem nježne mladosti in z vpeljavo veljavnih šol postavijo podlago za dobro srečo svojih prihodnjikov in svoje domovine.

Šola je bila, pa mora tudi nam biti mesto, posvečeno blagim znanostim, vplemenitenu mladih serc, — ona mora biti mesto, kjer se ne izreja mladost, zlata in sladka naša nada, samo za to, da se izreja po zahtevanju našega veka in ker to, kakor pravijo, samo da je v modi; namen šole je mnogo važnejši in plemenitnejši.

Šola izobrazuje mladost, da bode enkrat imela domovina poštenih ljudi, da ji bode cvetelo rokodelstvo in obertnija, da bode obogatila s premeti in s tergovino, in da se čedalje bolje približuje tisti celoti, ktera je že po božji pravičnosti dana vsem narodom.

Vprašanje je zdaj, ali more zadovoljiti sama šola ti nalogi? Ali je morebiti treba k temu znatne podpore od ktere druge strani?

Na to vprašanje lahko je odgovoriti, ker mnogoletne skušnjaje kažejo in svetujejo nam tudi v teh zadevah dovolj očitno. Šola potrebuje podpore in sicer podpore od staršev ali roditeljev.

Kjer starši ne podpirajo šole, kjer oni razvitek zavirajo, tam ne mora šola nikdar doseči tiste popolnosti, ktero bi doseči morala.

Žalibog! tudi so izobraženi starši, kateri svoje otroke brez razlike imajo za naj bolji material, iz kterega mora jim potem učitelj narediti z lastnim trudom in z lastno močjo — učene možé.

Taki starši pošljejo svojega otroka v šolo — in potem naj manje več zanj ne skerbé; če kdaj slučajno srečajo že učitelja, kteremu so otroka izročili, ne slišiš drugzega, kakor prigovore, s kterimi prezirajo učiteljski stan in s tem dokazujejo, da nič ne razumejo o šoli in o učiteljski nalogi.

Tudi so starši, ki se bojé, da bi šola otroka preveč ne učila in ne mučila s kacimi nauki, da ga noben součenec ne pogleda krivo i. t. d.; takim ni gotovo na tem ležeče, ako njih otrok marljivo ali leno v šolo hodi, da dan gubi, da dobro in koristno tisti čas porabi, kadar mu je duh ali um pripravljen, da si lahko in brez truda prisvojuje, kar mu se razumno proža ali ponuja.

Poleg vsega tega ne smemo pozabiti, da tudi bolezen časi ne dopusča, da otroci v šolo hodijo; starši bi pa vendar radi, da bi njih otroci vse znali pa se malo učili, da bi v vseh obzirih napredovali; akoravno je šolsko leto dokončano, pa otroci morda še štiri mesece vsega leta niso bili v šoli.

Ali to vse ni še dosti. Tudi so taki, rekel bi, neizkusni, nespretni starši, kateri vsako priložnost radi porabijo, da vpričo otrok ogovarjajo in psujejo učitelja, da si opravičijo razdraženo deco.

Vprašamo vsacega, kateri ima le količkaj vesti, kateri ni bral in se preučil Jean Paula, Pestalozzia in drugih pedagogov starega in novega veka: Kam li morejo taki starši dospeti s svojim pogubnim modrovanjem?

Kar je učitelj z veliko muko in z nesebičnim delom nekoliko mesecev sozidal, zrušijo oni naenkrat s svojo derzovito roko in, misleči, da bodejo te razvaline podkopali ali vsaj ogerdili učitelja, ne opazijo, da s smertnim grehom vsajujejo korenine v poštenje in izobraženje svojih otrok.

Konečno so tudi taki starši, katerim ni dovoljno vstrojena ali narejena šola, katerim niso dovolj sposobni učitelji, in kateri ne premislijo, da zerno, ki pade na kamen, ne požene, ne raste, ne cvete in ne prinese sadu; kjer pa zerno, akoravno malo vredno, pade na dobro zemljo, rodi koristni sad.

Serce in um otrokov, to je, ali terd kamen ali dobra zemlja, in besede učiteljeve so posejane zernica.

Da bode šolsko podučevanje imelo dober vspeh, mora učitelj s kersčansko ljubeznijo, poterpežljivostjo in s tečnimi sredstvi vplemenovati otroške serca in um, in otrok mora z iskrenim srcem, z živahnim umom in s pazljivim očesom slediti in prisvojovati si učiteljeve besede.

Zato rečemo: „Šola in starši, — starši in šola, podlaga so izobraženja in sreča naroda!“

L. Tomšič.

Iz zgodovine keršanske ljudske šole.

(Dalje.)

Med tem pa tudi v Avstrii niso rok križem deržali. Očita se sicer Avstrii, da je z vsemi prenarodbami za stoletja zadej;

nihče pa noče pomisliti, koliko so posebno izhodne avstrijske dežele imele prestatiti od Turkov, med tem ko so druge v sladkem pokoji živele. Koliko se je ob času Marije Terezije za višje stanove storilo, slišali smo že poprej nekoliko. L. 1751. podal je Ljudovik Ferdinand Prokop ogleda obertnijske stavbe (Manufakturen - Amt) svoj nasvet za napravo mehanične šole na Moravskem. Cesarica ga je poterdila, vendar je izrekla, da naj se toliko počaka, da se poprej potrebne bukve natisnejo. Ali početje, ki se je tako lepo vpeljalo, zaostalo je precej pri začetku; pozneje so pa popolnoma nanj pozabili. Imeli so pa vse šolstvo tačas v rokah Jezuiti in piaristi. Kar so začeli rečni poduk vpeljevati v šole, tudi ni moglo drugače biti, da so tudi ti redovi skerbeti morali, da so njihovi udje zmožni postali za podučevanje v realkah; že v Prokopovem načertu je bilo omenjeno, da naj se tudi svetni učeniki jemljejo v šole. Oboji redovi, dasiravno so bili posamezni izverstni v tih predmetih, obračali so se le okorno na tem polji, in svetni so jih kmali prehiteli. Prišel je pa ta čas mož na Dunaj, ki je postal za Dunaj to, kar je bil Heker za Berlin. Janez Juri Wolf bil je po vseh velikih mestih v Nemčii, razumel je vse evropejske jezike, izurjen je bil v civilnem in stavbnem vodstvu. L. 1765. prišel je na Dunaj, bodi si da mu je bila Avstrija posebno ljuba, ali pa je hotel veliki državi svoje vednosti v prid obrniti. L. 1768. predložil je svoj načert trojno razredjene šole a) za premožne mestnjanske sinove, b) za obertnije in znanosti, c) za navadne rokodelce. In res je odperl Janez Wolf 11. junija l. 1770 svoje šole za sinove kupcev (Realhandlungsschule). Med učeniki te nove šole je bil Jože Mesmer za lepomisje in Vogel za nemški jezik in dopisovanje (Korrespondenzlehre). Manjkalo je pa še osnove za ljudske šole.

Mnogo se je že sicer na to mislili, marsikaj je bilo nasvetovanega, tudi marsiktera osnova popolnoma izdelana, izpegljalo se pa do sedaj še nič ni.

Nasvet Prokopa Rabstein-skega zastran obertnijskih šol se je določno vpiral na to, da naj se učenje po začetnih šolah popravi, ker sicer ni mogoče mladenče dalje podučevati, dokler brati, pisati in številiti ne znajo.

Ravno, ko je bila poterjena osnova mehanične šole, poterdila je tudi cesarica osnovo ljudskih šol. Zapovedano pa je bilo poprej napraviti bukve, ki bi se imele rabiti v začetnih

šolah. Trebovalo je pa zopet poltretjega leta, dokler se je mogel učencem podati mali in veliki katekizem pa Abecednik (Namenbüchlein). Računica in Abecednik bila sta poterjena, katekizem pa so predložili nadškofu olomuškemu. Pozneje je pa ta reč popolnoma zaspala.

Deset let pozneje prišla je na svitlo zopet osnova, kako se dajo trivialne šole temeljito popraviti in pa nov Abecednik. L. 1766. ukazala je cesarica Marija Terezija, da naj predsednik piaristov svoje mnenje razodene, kako bi se to dalo po ljudskih šolah vpeljati. Tudi nasvet ni v djanje stopil; še le dve leti pozneje so te reči drugi možje, pa od druge strani poprijeli. Inostranski škof in dunajski šolski gospodje so to reč zopet sprožili in na slavo svoje domačije tudi izveršili, kar bomo v naslednjih versticah spoznali.

L. 1763. izvoljen je bil Leopold Ernest Firmian, škof in knez pasavski. Bil je to gospod za vse dobro posebno vnet. Spoznal je, da mu njegova škofova dolžnost skerb naklada za ljudske šole skerbeti. Bal se je, da bi ne bila sim in tje po deželi kriva vera še ostala; naj boljši pripomoček odpraviti jo, mislil je najti v ljudski šoli. V svoji deželici, kjer je bil škof in deželni knez, je lahko spolnoval, kar se mu je potrebnega vidilo; po drugih krajih pa ni imel druge oblasti, kakor škofove; opominjal je duhovščino, da naj skerbi po svoji moči za ljudske šole. Ker je bil pa tudi spoznal, da morate država in cerkev skupaj delati za ljudske šole, podal je cesarici Marii Terezii svoje misli pismeno, in ta je poslala z lastnoročnim spisom 30. maja 1769 kratek opomin višjemu českemu in avstrijskemu kanclarju. Imenitno je pa to, ker so se vsled tega začele obravnave, po katerih je bilo prenařeno šolstvo po vseh dednih deželah avstrijskih.

Doba cesarice Marije Terezije imela je znamenje počasnega pa stanovitnega prestopa starega v novo. Visoka gospa je sicer spoznala, da se ima staro odpraviti, ni ga zavoljo tega zaničevala, novo je pa le previdno vpeljevala.

Deželna vlada pod Anižo, ki je imenovani opomin v roke dobila, izrekla je, da so šole tako dobre, da jih skoraj ni mogoče boljših napraviti i. t. d. V kratkem rečeno, ko bi bil nasvet teh gospodov obveljal, ostalo bi bilo vse pri starem; zavergla bi se bila ta osnova, kakor poprejšnje. Ali vse drugače so sprejeli to reč gospodje, ki so bili prvi svetovavci

pri cesarici; niso se dolgo pomišljevali, katero pot bi nastopili; z nejevoljo reče njih eden (Gebler): Vprašanje so zastavili, ali bi bilo dobro, da bi kmet pisati in brati znal. Na Rusovskem pod vlado Petra I. bi ne bilo znamenito, ko bi bil kakšen pop (staroverski duhoven) kaj takega prašal... Ne vem, kaj bi k temu rekel.... Rekli so, da se mora s preuredbami precej na Dunaji začeti; grof Blümegen pa je rekel, da želi, da bi se to za vse dežele sprejelo in povsod djansko vpeljalo. Ob enem skoraj, kakor pasavski škof, sprožil je to reč od druge strani Jožef Mesmer, školnik na Dunaji. Podal je (začetka leta 1770.) baronu Gebler-ju osnovo za ljudske šole, in Gebler je to reč v pravem času predložil cesarici. Tobias Filip Gebler bil je rojen v Reus - Greiz; v avstrijsko službo stopil je l. 1753. Od stopnje do stopnje se je pomikal, dokler ni bil leta 1768. ud državnega svetovavstva. Bil je mož obče izobražen državnik in pisatelj politični in dramatični. Rekli so od njega, da je eden iz med naj bolj spoštovanja vrednih mecenatov ali podpornikov na Dunaji, da podpira vsako domoljubno, občno koristno reč.

Jožef Mesmer je bil menda švab. Verjetno je, da se je iz avstrijskih dežel na Dunaj preselil in ondi svojo srečo najdel. Bil je v drugi polovici šestdesetih let školnik pri sv. Štefanu, in podučeval je 6 cesarskih otrok v pisanji in v pervinah drugih naukov. Bil je po svoji službi tudi rektor drugih mestnih šol po Dunaji, ali tožil je, da nima razun naslova skoraj nobene moči do šol. Spoznal je, kaj je šolam manjkalo; razumel je prav dobro, kaj bi jih na noge spravilo; na svoje stroške poslal je mlajšega učitelja v Sagan, tedaj je zamogel državnemu svetovavcu Geblerju prav svetovati. Zraven tega, kako naj bi se šole zboljšale, nasvetoval je to le:

1. Naj popred naj se zgledna šola (Normalschule) vstanovi; naj bolj bi kazalo zato odmeniti mestno glavno šolo pri sv. Štefanu; vodja naj ima staro veljavo in moč do vseh mestnih dunajskih šol; na normalni šoli naj se tudi izučé prihodnji učitelji, hišni podučevavci in kateheti.

2. Naj se postavi vladna šolska komisija, pri kateri sme vodja normalne šole glasovati.

(Dalje prih.)

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

Tistega tako imenovanega masla nemške kulture, kakor smo ga brali sim ter tje po časnikih, učniku ni treba dalječ iskat hoditi, kajti najde ga vsaki dan, kolikor ga hoče v svoji šoli, p.: „ich habe gestern krank sein, desswegen habe ich nicht in die Schule kommen“ i. d. Pameten učenik se ne bo tukaj zaderl nad otrokom, očitaje mu: Če ne znaš nemški govoriti, povej pa po domače, marveč mu bo z lepo besedo popravil. (Duo si faciunt idem, non est idem.) Slovenskim otrokom se ne sme za zelo vzeti, če tako napčno govoré; s tim se lih učé. So pa nekteri, ki se s svojo nemsčino, katero so le v krepplje dobili, ponasajo; kaj pa da je tisto bolj smeha kot pomilovanja vredno.

Pa naj bo dosti od tega. Hotel sem le reči, da pravilna raba pomagavnega časovnika je Slovencem težavna, kajti tukaj se zelo odlikuje slovenski jezik od nemškega, nasproti pa tudi vidimo, kako težavno je za Nemca raba djavnega priložaja zadevajoča spol in število. „Mož je rekla, žena je prišel“ i. d. govore Nemci, ki živé že delj časa med Slovenci.

4. členek pravi: „Nemci djanje, katero je že minulo, pogosto naznanujejo tudi z nezloženim časom, ki se imenuje polpretekli čas“ i. t. d.

Polpretekli čas se navadno rabi v pripovestih.

Res je, da v slovenskem nimamo polpreteklega časa; ali v pripovestih sedanji čas namestuje pogostokrat napolpretekli čas nemški, posebno, kadar hočemo reč prav živo pred oči postaviti, p.: „Puntarski udje pokličejo deržavni zbor Zdaj se oglasi glava“.

5. Krepki časovniki so v nemškem zelo važni; iz njih se izpeljujejo tako imenovane „Wortfamilien“. Kdor količkaj hoče izuriti se v nemškem jeziku, potreba mu je, da pozná krepke in iz njih izpeljane imena. Krepki se pa zato imenuje, ker ima korenina toliko kreposti v sebi, da preminja glasnico.

Učenik, ki hoče kaj več od tega brati, naj se soznani s slovnici, kakor jih imajo Nemci več izverstnih. Namen našega lista ni, da bi se pečal z nemško literaturo, ker tukaj le memogrede omenimo nemškega jezika, ponavlja je svoje od začetka povedano vodilo, da tisti, ki hoče do dobrega razu-

mevati in razkladati praktično gramatiko, biti ne sme ptujec v slovenskem, še manj pa v nemškem jeziku, ker gramatika se le toliko peča s slovensčino, kar se pri naravnem poučevanju ogniti ne more; nemsčina ji je poglavitni namen. *)

Otroci naj se te krepke časovnike iz glave učé; naj se vadijo, porabljevati jih v celih stavkih. Pri nemškem branji naj se opominjajo na krepke časovnike, kolikorokrat se prilika ponuja, in tako si bodo krepke časovnike počasi dobro v spominu obdržali.

Krepke časovnike (8. razredov) naj se otroci učé iz glave; dasiravno pa jih bodo iz glave znali, vendar ne bodo razumeli, da bi jih v stavkih prav rabili. Tedaj menda ne bo napčno, ako učitelj od učencev tirja, da naj pomen slehernega teh časovnikov v kratkem povedó. Razumé se pa samo po sebi, da mora učitelj pred takšne stavke povedati jim; dosti je potem, da jih otroci le iz glave vedó povedati; če jih pa še zapišejo, obdržali jih bodo toliko gotovejše v spominu. — Vezati, „binden“. Kdo veže? Kdo je vezal? Bukvovez je vezal. — „Der Buchbinder band“, in tako z drugim.

Imam v navadi, krepke časovnike tako otrokom razlagati.

Ker bi pa bilo to preveč zamudno, toliko časa pri tem se muditi, da bi se vse te besede tako premlatile, more učitelj le nekaj jih obravnavati, potem pa memo iti in se o priliki nazaj poverniti. Od vaj slovensko-nemških opomniti ni nič posebnega.

X.

Prihodnji čas.

Pomlad je sedaj; kaj pa pride za pomladjo? Sedaj smo v mescu Malem serpanu ali juliju, kateri mesec pa za tim pride? Danes je četerti dan tedna, kako se bo jutrajšnemu dnevu reklo? Kadar bo žito zrelo, ga bodo poželi. Ali se je žetev že zgodila? Ali je to sedaj, ali je že bilo, ali še le bo? Tisto, kar še le bo, godilo se bo prihodno . . . Oče pravijo družini: „Prihodnji teden bomo mervo kosili“. Tisto djanje, katero še le pričakujemo, se bo prihodno ali v prihodnosti zgodilo, in čas, v katerem se bo zgodil, imenujemo prihodnji čas.

„Kaj bo iz šolarjev?“ brali smo v „Malem berilu?“

*) Zatoraj bomo skerbeli, da bomo za male ljudske šole napravili posebno, prav kratko slovensko slovnico.

„Kmetje bodo orali, rokodelci bodo razne orodja izdelovali, hlapci in dekle bodo služili“ . . .

Oblikoslovje.

Prihodnji čas se sklada v slovenskem iz priložaja prešlega časa pa iz časovnika biti v prihodnjem času. Pisati, bom pisal. Bom je skrajšana oblika namest b o d e m, kakor namesto n j e g a — ga njemu — mu. Daljša oblika narediti se mora, kadar se stavi pomagavni časovnik na prvo mesto v stavku ali pa v zloženih stavkih pridružen stavek začena.

Nemško oblikoslovje.

Pomagavni časovnik v prihodnjem času je v nemškem časovnik werden.

Werden pa ni pomagavni časovnik, ampak sam pomenja, da se ena reč začena, da postaja in se dela. To hočemo pojasniti v več zgledih.

Zakon narave je tak, da se premembe ne godé hipoma, temuč da se prestopki le po stopnjah godé, da se reči narurne prikazni pripravljajo dalj časa, preden so doveršene.

Predn se dan začne, je juterni mrak; na nebu se prikaže osnovavka dneva — juterna zvezda . . . tedaj: dan se dela = Es wird Tag.

Predn solnce opoldne vroče pripeka, vročina počasi pritiska, tedaj vroče prihaja: Es wird heiss. Predn se večer naredí, približuje se solnce zapadu, večerna zarja se sveti, zvezde se prikazujejo: noč se dela = Es wird Abend, es tritt die Nacht ein.

Zimski mraz pojenjuje, zemlja zgublja sneženo odejo, gorki vetrovi začnejo pihljati: pomlad se dela = Es wird Frühling.

Trava začne po malem rasti, sok pride v drevje, drevje začne pokati, drevje zelení = die Bäume werden grün.

Tako je pri stvareh, tako je pa tudi pri ljudeh, pri živali.

Malo dete zagleda božje dela, raste, postaja večji, pride do verha svoje moči, peša, stara se, umerje. Zanikernež lepo premoženje po svojih starših podedova, misli da mu ne more nikoli primanjhati, je brezskerven, len, postaja reven, uboža = Er wird arm. — Kupec z malim začne. Varuje, ima srečo

pri svoji kupčii, njegovo premoženje raste, on bogati, postaja bogat = Er wird reich. Pa še ni bogat, on le postaja bogat. To postajanje, začevanje izrazuje Nemeč z besedo werden.

Kedar je tedaj časovnik werden s prilogom v zvezi, pomeni, da osebek dobiva lastnost prilogovo, t. j. tisto lastnost, katero prilog pové, n. p.: Kupec postaja bogat. Bogat pomeni lastnost; to bogatenje se pri kupcu godi, on postaja bogat = bogati.

Jabelko postaja zrelo. Lastnost, katero osebek dobiva, pomeni mi beseda zrelo, zrelost gre na jabelko; jabelko postaja zrelo.

Star postajati = se starati, ubog postajati = ubožati, bogat postajati = bogateti; starati se, ubožati, bogateti so časovniki, izpeljani iz prilogov, pristajajo (sie entsprechen, sie sind anpassend) prilogom star, ubog, bogat; werden se tedaj nič posebno z lastno besedo ne prestavlja, ampak izrekuje se s časovnikom, kateri je prilogu pristojin.

6. V zvezi z imenom se izreče v slovenskem s časovnikom postati, tačas pa ne more stati v sedanjem času. Zakaj ne? Postati pomeni dovršeno, spolnjeno djanje ali pa, da se vtegne to le prihodnje zgoditi. Tedaj tudi zglede pod št. 2. navedenih niti eden ne stoji v sedanjem času, in opombica spodaj govori: Ravno te stavke v prihodnjem času, tedaj od sedanjega časa ne govori se nič.

Da ima werden res ta pomen v nemškem, vidimo tudi iz tega, da se rabi v terpični podobi za pomagavni časovnik, tedaj se djanje nad enim spolnuje. Ich werde getadelt. Grajajo me. To grajanje se nad menoj izpolnuje, izveršuje. Das Kind wird gestraft. Die Strafe wird an dem Kinde vollzogen, es erleidet das Strafen, es wird gestraft.

Opomniti je še treba, da se ta časovnik prav pogosto napak rabi; posebno začetniki se v tem radi pregrešé. Kaj se pravi bom? Ich werde.

To pa vsi vemo, da djanska raba več pomaga, kakor vse vodila. To se nam nepotrebno zdi zmirom ponavljati.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXIX.

U. „Z dvema pisanima mačkama“ je v dvojnem storivnem, in čudo zares! ravno ti razločni samoglasniki se rabijo v dvojniku (*e, i, a*).

T. In sicer *a* pri moških, *i* in *e* pa pri srednjih in ženskih imenih, prilogih, števnih, zaimenih in glagolih (slapa, kovača; leti, semeni, teleti; ribi, vode; lepa, *e* (*i*); dva, dve; midva, medve; vidva, vedve; ona, one; ta, te; sva, sve; delava, delave itd.).

U. Da se ne sme reči: dva teleta, ampak dve teleti kakor dve leti, to vem; ali tega ne vem, ktere ženske imena imajo v dvojnem *e* in ktere *i*?

T. Metelko to na tanko razloči, ker ima za take imena posebej zgled ter pravi, da se po njem ravnajo ženske zlasti dvozložne besede, pri katerih se naglas rad premika na pregibni zlog ali na sklonilo, p.: gora, rod. goré, nogé, solzé, versté, žené itd., torej v dvojnem tudi: goré, nogé itd.

U. Pa sem vendar tolikrat slišal in bral že: dve gori, dve nogi, obe ženi itd.

T. To pa za tega voljo, ker ravno te imena naglas dostokrat obderže na deblu ali korenu, in se potlej pregibajo poljubno: sestré in sestri, žené in ženi brez — posebnega razločka. Vendar se imena s končnim samoglasnikom (riba, voda) ločijo v tem od ženskih imen s soglasnikom na koncu, ktere imajo v dvojnem vselej *i* toda zdaj naglašen zdaj pa brez naglasa (živali, smerti; klopí, kosti).

U. Tudi pri prilogih je ta razlika, ker se najde oboje. V najni knjižici se bere post. na drugi strani v zadnji in predzadnji versti: To ste mejmašne mački lepe, čveterobarvane, te lovite prav vrlo miši; koristne ste v hiši.

T. Beri v tej versti skozi in skozi *i* namesti *e*, in poslušaj, kako se glasi!

U. To stí mejmašni mački lepi, čveterobarvani, tí loviti prav vrlo miši; koristni stí v hiši.

T. No, kaj se tebi zdi o tej pisavi?

U. Da ti po pravici povem, za moje uho ni, pa tudi za oko ne, zlasti pri zaimkih in glagolih nikakor ne: *t i s t i*, *lovit i*.

T. Res je to; blagoglasje veleva *e*; pri glagolih, posebno pri zaimkih in števnikih se sploh na tanko izgovarja *e*: *delave*, — *te*; *te*, *one*; *obé*, *dvé*, ne pa *obi*, *dvi*.

U. Kod se pa govori *i* v dvoj.?

T. Pri prilogih in deležjih se po nekterih krajih res sliši *i*, vendar po večini soditi, bi mogel obveljati *e*. Torej piše Metelko priloge v dvoj. skozi in skozi v im. tož. in zvav. na *e*: *terde* in *terdé* hruški itd. Ravno tako uči o glagolih in pravi, da v ženskem dvojniki res govorijo sedaj eni *e* ali polglasnik namesti *e* s predglasnim *i*: *delave* (na gornjem Kranjskem celó po moški obliki *delata*) namesti nekdanjega in pravega *délate*, kakor se na spodnjem Kranjskem še sedaj čuje. In kar je pisal v slovnici svoji l. 1825., to je pisal pred desetimi leti v „Novicah“: „Po doslednosti in večini govora bi se prilogi v ženskem in srednjem dvojniki mógli deležjem kakor sicer sploh, in ne imenom enakokončno pisati, toraj na pr.: *lepe* (in ne *lep i*) hiši ste bile prodane“.

U. Morebiti se *i* iz hrovaškega ali kterelega družega slovanskega jezika dá dokazati?

T. Znano je, da so Hrovatje, pa tudi drugi Slovani dvojno število skorej popolnoma zgubili, le v nekterih oblikah so ga ohranili, pa še te rabijo dostikrat celó napačno, v množnem številu (*a ma*, *ima*, *ih* namesti v dvojnem). Mi Slovenci smo ga nekako naj bolj ovarovali.

U. Ali tudi to nam že jemljó nekteri, in sami ga pišemo vse križem, da se bode priskutilo celó domačim, in bodo na zadnje še ti potegnili z drugimi Slovani!

T. Tega se ni bati, ker dvojno število je velika prednost, katero imamo z nekdanjimi Gerki tudi mi Slovenci, če prav ne tako popolnoma.

U. Kako uči v tej reči staroslovensčina? Ali morebiti po tej pisarijo eni tako in ne drugač?

T. V staroslovensčini imajo v dvojnem številu glagoli *a*, *e* in *é* ali *é* (*jat*) brez gotovega določka, kar se dá pojasniti iz tega, da nam je le malo pravih spominkov znanih, in da so se celó ti spreminjali po živih slovanskih narečjih, ktere so zgođej omenjeni razloček zgubile. Kakor pri glagolih ima

tudi pri zaimenih in števnih sploh le *é*, pri deležjih, prilogih in imenih pa *i* in *é*, ktero se je različno namestovalo (*ie, ei, ej, ja, ije, eje, i*).

U. Ker si mi poprej povedal, kar je mislil o tej pisavi Metelko; povej mi pa zdaj, kaj uči o tem Miklosič po staroslovensčini!

T. Zastran ženskih imen z naglasom na sklonilu in brez naglasa uči, kakor Metelko. O prilogih pa piše Miklosič takole: „Der dual. nom. fem. lautet auf *i* aus, wenn der ton nicht auf dem auslaute ruht: dvê *) bote mléli. trub. dvê krivi pričl. trub. dvê vbogi priprosti ženi. krell. kaj sta storili le tê dvê (dvi) ženi. krell. dol stê priteklijelenki dvê. nar. črni kiti dvê. nar. onjedvi sta dorasli zraven bèle cêrkvice, tam pa sta se ošepili, no rasli v sveto nebo. vraz. 123.: minder richtig ist daher *le* an folgenden stellen: dvê sami (zvêzdi) ste zmotile, dvê sami zapeljale mi zvêzdi umno glavo. preš. 94. dvê sestri vidile so. preš. 130. Der dual. nom. wird bei den ungr. Slovenen auf va. masc. und auf vi für vê fem. und neutr. gebildet. . . . in dain. Slovenen 11. 18. 19. liest man die formen onija und oniva (Vergl. Formenlehr. pg. 169.)“ — In o glagolih ima (pg. 198. 199.) tole: „in der I. dual. wird das organische vê asl. vé für das fem., das unorganische va für das masc. verwendet: unorganisch ist auch ma für va: sedma. vraz.; in der II. und III. dual. hat sich für das fem. tê, unbetont ti gebildet: daher stê (estis, sunt) und gresti, vzdigneti, prideti; zraven tečeti dvê primorski dèkljici, in rož'ce trgati, in jih v morje mečeti, rib'čem nagajati, jim ribe zganjati. nar. 3. 9. Im sechzehnten jahrhundert diente ta auch dem fem., wie noch heutzutage in Oberkrain und im osten: kaj sta storili le tê dvê (dvi) ženi. krell.

U. Iz vsega tega sledi, da bi se imelo pisati — namreč: „*To sti mejmašni mački lepi, čveterobarvani, ti loviti prav vrlo miši; koristni sti v hiši!*“ — Ali kar sem rekel sem rekel: to niza moje oko, ne za moje uho; torej se hočem ravnati tudi v prihodnje po tem, kakor uči Metelko, naj že pravijo in pisarijo učenjaci karkoli.

„T o v a r š č i“

na grobu svojega prijatla in podpornika

Jožefa Eržena.

Tudi Tebe, bratec mili,
Ojstra kosa vzela je; —
Tvoji klici so vtihnilli,
Boljša sreča Ti cvetê.

Šola Ti in domovina
Venec k grobu položi,
Zvestega poslavlja sina,
Ki nerada ga zgubi.

*) è piše Miklosič namesti stes. jat (è ali é) ali Metelkovega visocega è z zaglasnim i.

Bratec, sladko le počivaj,
 Da se enkrat vid'no spet,
 Svojih trudov plačo vživaj,
 Ki Ti dajal ni je svet!

A. P.

Novice.

Iz Dunaja. Podučno svetovavstvo je vstanovljeno. Njih veličanstvo je poterdilo pravila in za pervosednika temu svetovavstvu izvolilo g. dr. pl. Leop. Hasner-ja, profesorja praškega vseučeljsča. Slavno državno ministerstvo je vsem učiteljskim pripravnišnicam za povedalo nauk v cerkveni godbi in v cerkvenem petji.

Iz Maribora. Tukaj bomo imeli 3. avg. t. l. narodno besedo, kjer se bo praznovala tisučletnica ss. Cirila in Metoda. Razposlano povabilo tukajšne čitavnice vabi k tej veliki slovesnosti vse domorodce, Slovence in Slovane, ker vez omike in izobraženosti nima krajne meje, temuč sega po vsem narodu in ga jedini.

Iz Celjovca. Družba sv. Mohora je za leto 1863. več daril razpisala: 100 gold. za naj boljše izvorno pripovedko, naj rajše iz slovenskega življenja; če take ne bo, pa za naj boljše prestavo 50 gold.; 30 gold. za naj boljše zgodovinsko, krajopisno ali narodopisno čertico; 30 gold. za naj boljši natoroznanski ali gospodarski spis. — 13 in 14 vezek „Cvetja“ sta se ravno razposlala, in obsegata mnogo lepega blaga.

Iz Vranskega. Spisatelj „Uspomena na Sloveniju“ g. A. Kos, pravnik kr. akad. v Zagrebu, je popisal med drugim tudi slabo izobraženost štajarskih učiteljev. Resnično je, da se za izobraženost učiteljev na Štajarskim sim ter tje ni kaj dosti storilo, toda povejte nam dragi g. spisatelj, kdo da je tega kriv! — Menim, da mi učitelji vsega ne!

Gospod spisatelj je pa neko zelo važno reč vendar le pozabil. Oziraje se na naše vednosti in znanosti našega tako verlega plačila še omenil ni. Dosti je krajev in županij na Štajarskim, kjer učitelj nič plačila ne dobiva. Ko jesen pride, verže žakelj čez ramo, ter gre s trebuhom za kruhom. Ako je v cerkvi kaj bolj okrogle orglal, znabiti, da kaj naberači; če pa tega ni storil, naj se pa obriše in zobé v steno vtakne. — Taka je osoda nekterih tukajšnih učiteljev. Ali je potem takemu ubožčeku mogoče, da bi si napravil kake knjige, časopise, pesmi, napeve i. t. d. Da pa vendar kterikrat kako novo pesem zakroži, je tak učitelj, kakor g. spisatelj pravi, „Poëta par excellence.“ — Čudno je res, da se zdaj sploh od učitelja veliko tirja, dá pa se mu vendar malo. Tudi na Vranskem se nam taka godi. Zavaljo starosti tukajšnjega izglednega učitelja imamo zdaj tudi podučitelja. Pervemu se zaslužno plačilo, kjer le more, krati; drugemu pa celó nič ne odrajtuje. Vsaka prošnja, da bi se mu le nekaj dalo, je zastonj. Primoran je, da prosi vikšo gosposko, naj bi mu razsodila, ali kaj zasluži, ali nič. Želim ti, dragi „Tovars“, naznaniti, kako se bo ta reč obnesla. Z Bogom!

Iz Slovenske Bistrice. Ljubi „Tovars! danes ti nekaj žalostnega pišem. Umerli so 19. pret. mesca ljubljeni fajmošter pri Šentmartnu na Pohorji gosp. Jakob Vošnjak. Bili so iskreni domoljub in nam učiteljem posebni prijatelj. Veliko ljudstva se je zbralo pri njihovem pogrebu. Na gomili smo jim zapeli ravno tisto pesem, ki smo jo lansko leto peli na gomili nepozabljivega knezo-škofa Antona Martina, ta je Jenkotova „Na grobeh“.

Bog daj blagemu rodoljubu večni raj! Fr. Čeh.

Iz Ribnice. Ne morem se zderžati, ljubi „Tovars“, da Ti ne bi veselja naše šole nad darili razodel, ki so ji došli v novejših časih od nekterih blagih dobrotnikov.

Naj mi bo pripusčeno, da imenujem najprej našega občeznane ga in mnogospoštovanega gospoda grajšaka Jožefa Rudeža. Darovali so že nekteri goldinar v podporo naših siromaških učencikov; kupili so nam še pred 5 leti novo iznajdeni zemljovid (Telurium), ki velja blizo 20 gld. Letos so nas pa še posebno zveselili, ker so nam ogrado, ležečo blizo terga s 300 □ sežn. mere za več let zastonj prepustili za sadjorejo, kamor smo že preteklo pomlad okoli 400 drevesec in divjakov nasadili in tudi nekaj sadnega semena nasejali.

Drugi dobrotnik so nam gosp. J. Pauser, tukajšni štacunar itd. Darovali so nam mnogo knjig raznega obsežka za našo knjigarnico.

Pretekli teden smo pa prejeli od gosp. Jakopa Arkota, tukajšnega gostivničarja in posestn., oba zvezka novega slovarja od preč. in mil. rajn. škofa in kneza A. Wolf-a. Naj bo imenovanim čast. gospodom tukaj očitna hvala izrečena! Bog pa naj jim te darove že tukaj, enkrat pa unkraj groba stoterno poverne in nakloni revnim šolam na deželi obilo enakih verlih podpornikov in dobrotnikov. Amen!

Jože Ribniški.

Iz Černomlja. Mili „Tovars“, žalostno novico ti naznanim; oznani jo po ljubih slovenskih pokrajnah! Gosp. Jožef Eržen, marljivi učitelj v tukajšni glavni šoli, iskreni domorodec in pridni sodelavec slovenskih časnikov, je 13. pretečenega mesca $\frac{1}{2}$ 3 zjutraj po kratki vročinski boleznii umerl. Zapustil je ženko in čvetero drobnih sirot. Učitelji in učenci obžalujemo to prezgodnjo zgubo. Vsem slovenskim učiteljem in domoljubom rajnekega za pobožni spomin lepo priporočamo. Bog mu daj večni raj!

L. Knific.

Iz Ljubljane. Pred dvema letoma osnovana mladinska knjižnica je dobila letos zopet drugi zvezek, ki je ravno prišel na svitlo; ta je:

„Darek pridni mladosti“,

ki svoje mlade bravce tako le nagovarja:

Ljubi mladi bravci!

Vesel sem, da ste prvi zvezek mojega „Darek-a“ radi brali; zato vam kakor sem obljubil, dam zopet drugi šopek lepih povestic, pesmic in takega koristnega in kratkočasnega blaga za vas. — Zraven pa vam tudi pokažem pismice, ki so mi ga pisali o „Darek-u“ vaš naj večii prijatelj, slovečii slovenskii pisavec in imenitnii gospod, nepozabljivi rajnkii knez in škof, **Anton Martin**. To slavno pismice je od besedice do besedice tako le:

Predragi, častiti gospod Praprotnik!

Prav lepo in pa preserčno se Vam zahvalim za lepi „Darek“, ktereга ste prav po otroško spisali in tudi meni poslati blagovolili. Bog daj, da bi čedno delce tudi lepega sadja pri naši dragi mladini obrodilo! — Dokler nimam drugega povernila, prejmite lanske „Drobtinice“, kojih verli podpornik ste bili tudi Vi. Bog Vam daj dobro! Pomnite še tudi vprihodno

prijatla Vašega

Stonšek s./r. Antona.

V Marburgi 7. sept. 1861.

Ljubi moji! ali niso to ljubeznjive besede? Tudi s pričujočim zvezkom priserčno rečem: Bog daj, da bi tudi to delce obrodilo lepega sadja pri naši dragi mladini! Z Bogom!

Letošnji „Darek“ obsega 55 različnih kratkih povestic in pesmic za našo mladost, kakorsnih še do zdaj nimamo. Pridjano jim je tudi nekaj novih prav mičnih tisnih podobice, katerih tukaj eno za poskušnjo pokazemo:

Vsem gosp. šolskim prednikom, učnikom in mladinskim prijatom priporočamo tedaj ta novi drugi zvezek, da bi ga obilno kupovali za šolske in druge darila. Kdor oba zvezka, t. j. 1. in 2. vkup vzame, ji dobi ceneje. Natančneje naznanilo o tem bo povedala priloga v „Novicah“. Ravno tako priporoča „Tovars“ za šolske darila tudi še: „Malega sadjorejca“, „Oče naš“ (povest), in **sv. Antona pušavnika** (življenje), kar se vse dobiva v gosp. Jož. Rud. Milic-ovi tiskarnici.

— Slavni gospod Fr. Metelko je vstanovil, kakor smo že v I. tečaju „Uč. Tovarša“ str. 29 razložili, 6 daril po 50 gold. na leto za učitelje ljudskih šol na kmetih, ki se lepo obnašajo in so marljivi v svojem poklicu, pa še posebno pridno obdelujejo slovensčino in sadjorejo v šoli. Te darila so letos dobili ti le g. g. učitelji: Jakob Mencinger v Gorjah, Matevž Močnik v Kamniku, Peter Cebin v Račjem, Matija Japel v Blagovici, Janez Trojar v Logacu in France Govekar na Igu.

Današnjemu listu je pridjana pesem z napevom.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Milic.

Ss. CIRIL in METOD.

Moderato.

„Bo-di - ta nam po - zdrav - lje - na Svet' Ci - ril in

svet' Me - tod! Bra - ta dra - ga, pre - ljub - lje - na!“

Po - je ves slo - ven - ski rod, „Bra - ta dra - ga

pre - ljub - lje - na!“ Po - je ves slo - ven - ski rod.

Iz ljubezni sta podala
Do slovenskih se dežel;
Vero nam oznanovala,
Kakor rod je pozelel.

Po slovensko sta učila
Med Slovenci prvokrat;
In naš jezik izbudila,
Ved odperla nam zaklad.

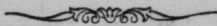
Koljko truda sta imela,
Ko učila sta pri nas;
Od sovražnikov terpela,
Sta pregajmbe veči čas.

Vendar zmagala sta srečno,
Nista nas zapustila,
Dala nam življenje večno,
K pravi veri spravila.

Vaj'na slava bo živela,
Svet' Ciril in svet' Metod;
Vama hvala bo se pela,
Dokler bo slovenski rod.

Tam v nebesih zdaj na glavi
Svitile vence nosita,
Tam zdaj v rajski sta bliscavi,
Večno plačo vživata.

O aposteljna preblaga,
S prošnjo pomagajta zdaj,
Da krepost in vere zmaga
Nam ostane vekomaj!

Opomba. Ta pesem se bo pela v lavantinski škofiji ob tisučletnem obhajilu ss. Cirila in Metoda od 5. — 12. julija t. l., in je natisnjena v knjižici, ki jo je preč. lavantinsko škofijstvo za to svečanost na svitlo dalo pod naslovom: „Tisučletno obhajilo v čast ss. Cirila in Metoda“.

Priloga k „Uč. Tov.“ l. 13. 1863.